

Twee commentaren op Grass' omstreden gedicht

FAZ en Der Spiegel over 'Was gesagt werden muss'

[Achtergrond](#) - 10 april 2012

Met zijn gedicht 'Was gesagt werden muss' veroorzaakte schrijver en Nobelprijswinnaar Günter Grass een rel die ook een week na publicatie nog niet is verstomd. In het gedicht verwijt Grass Israël onder meer de wereldvrede in gevaar te brengen. Critici noemen Grass antisemitisch, Israël verklaarde hem tot persona non grata. Maar Grass krijgt ook steun. Duitslandweb vat twee tegengestelde commentaren van gezaghebbende Duitse kranten samen.

'Was gesagt werden muss'

[Lees het gedicht van Günter Grass zoals het op 4 april verscheen in de Süddeutsche Zeitung >>](#)

Frankfurter Allgemeine Zeitung: 'Wat Grass ons zeggen wil'

Mede-uitgever Frank Schirrmacher van de Frankfurter Allgemeine Zeitung noemt het gedicht een "document van wraak". Hij legt uit wat er antisemitisch is aan Grass' taalgebruik.

In principe schrijft Grass - op zijn stelling na dat Israël de wereldvrede bedreigt - in zijn gedicht niets nieuws, zegt Schirrmacher. Het probleem zit 'm in Grass' woordkeuzes, "een behoorlijk onthutsende omkering van West-Duitse naoorlogse debatten".

Grass schrijft: *Warum schweige ich, verschweige / zu lange / was offensichtlich ist und in Planspielen / geübt wurde, an deren Ende als Überlebende / wir allenfalls Fußnoten sind.* "In de semantische context van dit gedicht steelt hij het woord 'overlevende' en daarmee de morele autoriteit van de overlevende vervolgd van het Derde Rijk", aldus Schirrmacher. "Sterker nog, hij speelt bijna letterlijk in op de herdenking van de Pogromnacht van 9 november 2008", waarin werd gewaarschuwd "dat de slachtoffers van de Holocaust 'voetnoten van de geschiedenis' konden worden."

Ook elders in het gedicht constateert Schirrmacher "een lyrische

etikettenzwendel". Bijvoorbeeld als Grass "niet alleen spreekt als toekomstige overlevende van een geplande volkerenmoord" (namelijk die van Israël op Iran - redactie Duitslandweb), maar ook zegt "wat hem ervan weerhield de 'waarheid' uit te spreken." Grass schrijft: *Weil ich meinte, meine Herkunft, / die von nie zu tilgendem Makel / behaftet ist, / verbiete, diese Tatsache als / ausgesprochene Wahrheit / dem Land Israel, dem ich verbunden bin / und bleiben will, zuzumuten.*

Het zijn niet de handelingen en de gedachten die hem eerder tot zwijgen dwongen, betoogt Schirmacher, "maar de genetische afkomst. 'Afkomst als smet' - hij zegt niet: 'mijn generatie', 'mijn land', 'onze geschiedenis', 'mijn geschiedenis', hij gebruikt het genealogische begrip 'afkomst'. En wel om een heel eenvoudige reden. Want nu deelt hij ook deze stigmatisering met de ware slachtoffers van het racisme. Zeker, hij zegt niet dat er daarom jacht op hem wordt gemaakt of dat hij erom wordt vervolgd. Maar de prijs die hij gelooft te hebben betaald, is in de dichterlijke kosmos als een doodsoordeel: de afkomst dwong hem tot de leugen."

Op dit punt aanbeland zegt Schirmacher: "Nee, het is geen gedicht over Israël, Iran en de vrede. Hoe kan het gedicht dat zijn als het de Iraanse Holocaust-ontkenner in één zin afdoet als 'praatjesmaker' en het tegelijkertijd toch uitdrukkelijk geschreven is om Israël tot bedreiging van de wereldvrede te verklaren?"

Schirmacher concludeert: "Graag zou Grass willen dat nu het debat wordt gevoerd over de vraag of je als Duitser Israël mag bekritisieren. Maar het debat zou moeten gaan over de vraag of het gerechtvaardigd is de hele wereld slachtoffer van Israël te noemen, alleen zodat een 85-jarige man vrede vindt met zijn eigen levensgeschiedenis."

[Lees hier het commentaar bij FAZ.net >>](#)

Der Spiegel: 'Het moest gezegd worden'

Spiegel-columnist Jakob Augstein schrijft precies het omgekeerde: "Het is deze ene zin, waar we voortaan niet meer omheen kunnen: 'De kernmacht Israël bedreigt de sowieso al broze wereldvrede.' Deze zin heeft veel verontwaardiging teweeg gebracht. Omdat hij waar is. En omdat een Duitser hem zegt, een schrijver, een Nobelprijswinnaar, omdat Günter Grass hem zegt. Dat is een cesuur. Daar moeten we Grass voor danken. Hij heeft het op zich genomen, deze zin voor ons allemaal uit te spreken. Een gesprek dat allang had moeten worden gevoerd, is begonnen. Het is een gesprek over Israël. En over het feit dat Israël een oorlog tegen Iran voorbereidt (...)"

Een groot gedicht is het niet, zegt Augstein, en Grass schreef ook geen briljante politieke analyse. Maar de oorlog waar Grass over schrijft, kan de wereld in de afgrond storten, betoogt Augstein. "Als een Duitser daarover spreekt, moet zo'n gesprek ook over Duitsland gaan en over de Duitse verantwoordelijkheid." Grass is geen antisemiet, zegt Augstein, maar een realist. "Hij stelt het nucleaire potentieel van Israël aan de kaak, dat 'niet gecontroleerd kan worden'. Hij klaagt over het Duitse wapenbeleid, dat nog een onderzeeër aan Israël levert die met nucleaire wapens kan worden uitgerust. En hij keert zich vol afkeer van de huichelarij van het Westen af (...)"

Grass schrijft ook onzin, vindt Augstein. Bijvoorbeeld als hij het heeft over waarom hij zo lang zweeg. Ook staat de uitroeiing van het Iraanse volk niet op de Israëlische agenda. "Maar daarom is Grass' tekst niet minder nodig. Iemand moet ons namelijk eindelijk uit de schaduw van de woorden van Angela Merkel halen, die ze in 2008 in Jeruzalem sprak. Ze zei destijds dat de veiligheid van Israël het wezen van de Duitse staat uitmaakt. En zodat er geen misverstand over kon ontstaan, voegde ze er aan toe: 'Als dat zo is, mogen dat in het uur van de waarheid geen lege woorden blijven.'"

Met de rugdekking van de Verenigde Staten, dat Israël steunt, betoogt Augstein, en van Duitsland "waar verwerking van de geschiedenis inmiddels een militaire component heeft (hiermee doelt Augstein op de onderzeeër die Duitsland aan Israël levert en die, zoals Der Spiegel vorig jaar meldde, onderdeel uitmaakt van de Duitse schadeloosstelling voor de nazimisdaden in de Tweede Wereldoorlog - redactie Duitslandweb), voert de regering-Netanjahu de hele wereld aan de leiband van een aanzwellend oorlogsgezang." Van de olieprijs tot en met het terrorisme, "de wereld heeft redenen genoeg een Israëlisch-Iraanse oorlog te vrezen".

"Israël heeft de wereld een ultimatum-logica opgedrongen", aldus de Spiegel-columnist. Het land wil helemaal niet bewijzen dat Iran een atoombom heeft. "De Israëlische doctrine luidt eenvoudig dat Teheran de 'zone van immuniteit' niet mag bereiken. Israël dreigt daarom met een aanval voordat de Iraniërs hun kerninstallaties zo diep in het graniet kunnen verbergen, dat ook de grote bunkerbrekende bommen van de Amerikanen ze niet meer kunnen bereiken."

Het wordt tijd, vindt Augstein, "zoals Grass schrijft, erop aan te dringen 'dat een ongehinderde en permanente controle van het Israëlische nucleaire potentieel en de Iraanse kerninstallaties door een internationale instantie door de regeringen van beide landen wordt toegelaten'. Iran staat al door een heleboel sancties onder druk. Nu moet ook eindelijk op Israël druk worden uitgeoefend. Let wel: wie dat

zegt, probeert niet 'de schuld van de Duitsers te relativeren doordat hij de Joden tot daders maakt', zoals Döpfner (directeur van uitgeverij Springer - redactie Duitslandweb) zegt. Het gaat hier namelijk niet om de geschiedenis van Duitsland. Maar om het heden van de wereld."

[Lees hier het commentaar bij Spiegel Online >>](#)

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel:

<https://duitslandinstituut.nl/artikel/154/twee-commentaren-op-grass-omstreden-gedicht>